

In het late voorjaar en in de voorzomer kan het gebeuren dat sloten, genormaliseerde beken, wetingen en ondiepe plassen zo vol met lila bloemen staan, dat het een lust voor het oog is. Het gaat dan meestal om de Waterviolier, een familielid van de Sleutelbloem.

Aan de waterkant

De Waterviolier is een alleskunner

De Waterviolier (*Hottonia palustris*, Linnaeus, 1753) is een echte 'onderwaterplant', met opvallend lichtgroene rozetten van bladeren, die net onder de oppervlakte zitten. De bladeren zijn kamvormig ingesneden. Normaliter komen alleen de bloeistelen boven water uit. Ze zijn stevig en kaarsrecht. Ze steken zo'n twintig centimeter boven water uit, met enige kransen van bloemen.

De afzonderlijke bloemen zijn ongeveer een tot anderhalve centimeter groot. Ze hebben een donkergeel hart. Ze staan normaal opzij of fier omhoog gericht, maar tijdens het rijpen van de vruchtdozen krommen de vruchtstelen zich naar beneden. Behalve de mooie kleur is ook het drukke bezoek van vliegen op de bloemen opvallend. Echte onderzoekers zouden nog kunnen ontdekken dat de planten afwisselend allemaal langstijlige bloemen dragen of allemaal korte. Dit verschijnsel heeft Waterviolier gemeen met de *Primula's*.

ACHTERUIT DOOR VERZILTING

Deze prachtige plant komt in een groot deel van Midden- en Oost-Europa voor, maar is nergens zo massaal ontwikkeld als in Nederland. Het is dan ook niet verwonderlijk dat deze plant (*Hottonia*) rond 1700 juist naar de Nederlandse hoogleraar Hotton werd genoemd.

Vroeger had deze plant in Nederland een veel grotere verspreiding dan nu. Op dit moment is hij vooral geconcentreerd in de oostelijke helft van Nederland, maar ook binnen dat gebied zijn er grote lege plekken op de kaart, zoals bijvoorbeeld midden op de Veluwe.

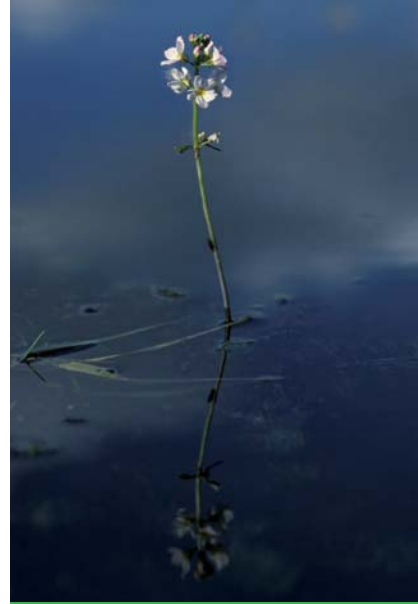
De brakke gebieden in het westen worden gemeden. De achteruitgang van Waterviolier in de afgelopen jaren in West-Nederland wordt vermoedelijk mede veroorzaakt door

de verzilting (het zouter worden) van de oppervlaktewateren in die regio.

EIGENSCHAPPEN VAN EEN ALLESKUNNER

De Waterviolier heeft een bijzonder aanpassingsvermogen om te kunnen overleven als de milieuomstandigheden niet optimaal zijn. Hij is bijvoorbeeld net als Sterrenkroossoorten wintergroen en kan zich in bosrijke omgeving heel vroeg in het voorjaar ontwikkelen. Als de bomen nog niet in blad staan, heeft de Waterviolier licht genoeg en het rijk voor zich. Ook is de Waterviolier bestand tegen vorst. Als hij in strenge winters wordt ingevroren, lijdt hij daar geen noemenswaardige schade door. Als een poel of sloot enige tijd droogvalt, is dat ook al geen probleem, want dan vormt hij kleine luchtbladeren. Meestal staat hij in ondiep helder water met een modderige bodem. Als het water door aanhoudende regen toch erg diep is geworden, kan de plant onder water bloeien en zichzelf op deze wijze bestuiven.

Andere planten die veel in de nabijheid van Waterviolier groeien, zijn Sterrenkroossoorten, Grote waterranonkel en Watervorkje. Voor het onderzoek in de landschapsecologie en de grondwaterstromingen is de Waterviolier een geliefde gidsplant of milieu-indicator. Hij groeit namelijk alleen massaal in wateren die een specifieke chemische samenstelling hebben. Dat zijn wateren die niet al te hard zijn, met relatief lage carbonaatgehalten en juist veel kooldioxide. Het water is relatief voedselarm, met lage fosfaatgehalten. Die speciale chemische situatie in het water ontstaat nu bij kwel vanuit de diepe ondergrond. Kwelmilieus hebben sowieso een grote biologische waarde omdat hier, naast Waterviolier, altijd kieskeurige en daarom zeldzame planten groeien.

De Waterviolier groeit nergens zo massaal als in Nederland. Het is geen wonder dat de plant rond 1700 is genoemd naar de Nederlandse hoogleraar Hotton.

FOTO: MAARTEN ZONDERWIJK

KNNV-WATERPROJECT

Met het oog op het waterproject van de KNNV neemt Maarten Zonderwijk steeds een soort onder de loep die sterk van water afhankelijk is.

LASTIGE SOORT VOOR BEHEERDERS

Toen ik pakweg twintig jaar geleden in de waterschapswereld ging werken, was Waterviolier de eerste 'lastige' soort die mij werd getoond. Omdat deze plant vooral in zwak stromend water enorme dichtheden levert, kan de doorvoer van water in het gedrang komen. En dat verhoogt weer het risico van overstromingen bij zomerse plensbuien. In die tijd werd er in onze waterlopen nog flink met chemische bestrijdingsmiddelen gespoten. Gek genoeg was juist de mooie Waterviolier resistent tegen de spuitrij. Mede door het gebrek aan gezonde concurrentie van andere planten kon deze soort welig tieren.

Toen er eindelijk minder werd gespoten en alleen nog maar werd gemaaid, ontdekte men al snel dat het beter is om Waterviolier ook maar niet te vroeg in het jaar te maaien. Want dan neemt de Smalle waterpest de plek in. Met als gevolg dat de sloten weer geheel dichtgroeiden.

In het moderne waterbeheer wordt op dit soort zaken beter gelet en wordt er gevareerd gemaaid, waarbij ook steeds wat blijft staan. Goede zaak dus.

Maarten Zonderwijk is freelance natuur- en landschapsfotograaf. Hij werkt als beleids-ecoloog bij het Waterschap Regge en Dinkel.